

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

В. Г. БОРОНОС к.е.н., доцент кафедри фінансів СумДУ,

І. В. КАРПЕНКО, аспірант кафедри фінансів СумДУ

Сумський державний університет, м. Суми

У статті уточнено поняття “фінансовий потенціал регіону”; на основі системного підходу виділено основні властивості фінансового потенціалу регіону як системи; визначено його структуру і досліджено взаємозв'язок між складовими елементами; обґрунтовано необхідність формування механізму ефективного використання фінансового потенціалу регіону, розглянута комплексна методика оцінки фінансового потенціалу.

Ключові слова: формування, оптимізація, комплексна оцінка, фінансовий потенціал, ефективність використання, прогнозування потенціалу

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки все більше підвищується роль фінансової системи як одного з основних способів відображення взаємовідносин між господарюючими суб'єктами на основі використання загального еквівалента - грошей. У зв'язку з цим в даний час в економічній літературі широко стала використовуватися категорія «фінансовий потенціал» як відображення фінансових можливостей розвитку держави, регіонів, фірм, домогосподарств. Переважно її дослідження проводяться на мікрорівні, але в умовах підвищення самостійності регіонів виникає необхідність оцінки можливостей і їх фінансового розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У даний час існує багато теоретичних і методичних розробок, пов'язаних з оцінкою окремих складових елементів фінансового потенціалу та ефективності їх використання. Вирішенню

окремих задач цієї проблеми присвячені роботи В. І. Бережного, С. В. Зенченко, К. В. Давискіної, С. І. Дорогунцова, Т.С. Клебанової, Г.В. Ковалевського, В.В. Максимова, Д. М. Стеченка, В.І. Торкатиюка, М.Г. Чумаченка, Л.С. Шевченко, Л.М.Шутенка, Ю.А. Дорошенка, М. Пората, М. Портера, А. Маршалла, О.І. Татаркіна та ін.

Однак існуючої науково-методичної бази явно недостатньо через відсутність загальновизнаної методики комплексної оцінки фінансового потенціалу регіону, а також методики інтегральної оцінки ефективності його використання. Тому деякі аспекти проблеми комплексної оцінки фінансового потенціалу регіону та інтегральної оцінки ефективності його використання вимагають подальшого теоретичного й методичного обґрунтування.

Основними завданнями дослідження є: уточнення визначення поняття «фінансовий потенціал регіону»; дослідження змісту й структури фінансового потенціалу регіону; аналіз механізму ефективного використання фінансового потенціалу регіону і виявлення напрямів його удосконалення; вибір та обґрунтування науково-методичних підходів до комплексної оцінки фінансового потенціалу регіону.

Результати дослідження. Фінансовий потенціал в економічній літературі характеризується багатоаспектністю: з позиції прав власності розрізняють фінансовий потенціал держави, фінансовий потенціал юридичних осіб, фінансовий потенціалу населення; в залежності від часу відтворення - фінансовий потенціал накопичений в попередні роки і поточний фінансовий потенціал. Накопичений фінансовий потенціал в науковій літературі пропонується використовувати як вартість національного багатства, а для оцінки поточного фінансового потенціалу - ВРП [1].

У науковій літературі існує розширене і вузьке тлумачення фінансового потенціалу. Так, згідно з вузьким трактуванням фінансовий потенціал зводиться до визначення «фінансового потенціалу території», тобто сукупності фінансових потенціалів підприємств, розташованих на ній. Розширене розуміння фінансового потенціалу пов'язане з включенням в його зміст

наступних елементів: консолідованого бюджету; позабюджетних фондів, міжбюджетних потоків, цінних паперів, емітованих органами влади або органами місцевого самоврядування, фінансового потенціалу підприємств і організацій усіх форм власності, коштів населення, які знаходяться в готівковій формі або в банках і інших фінансових інститутах, а також у вигляді різних цінних паперів; фінансових ресурсів інститутів кредитно-фінансової системи регіону, а також коштів, що залучаються банками з інших територій [2].

Також можна виділити ще більш широке поняття фінансового потенціалу, що відображає всю сукупність економічних активів, які мають вартісну основу і здатні виступати джерелом фінансових засобів в результаті їх реалізації, застави, оренди та ін. Іншими словами, до складу фінансового потенціалу деякі автори включають основні фонди, природні ресурси та інші елементи матеріального багатства, зосередженого в межах регіону і муніципальних утворень. При даному підході явно простежується розмитість кордонів між економічними (грошовими) і фінансовими потоками (ресурсами), що ускладнює в теоретичному плані виділення фінансового аспекту проблеми.

Наявність різних підходів призводить часто не тільки до термінологічної плутанини, а й до реальних прогалин у практиці використання даних відносин.

Розширювальне розуміння фінансового потенціалу правомірно застосовувати до більш загального поняття - «фінансово-економічний» потенціал, в якому економічна (ресурсна) складова має значну питому вагу. Як нам видається, фінансовий потенціал відображає можливість отримання доходів різними економічними суб'єктами на конкретній території за умови мобілізації та використання фінансових ресурсів у необхідній кількості в певний період часу [3].

Сичов М. Г., Таксіра К. І. виділяють два принципових підходи до формування фінансового потенціалу територій: ресурсний (потенційний) і результативний [4]. Ресурсний підхід ґрунтується на методах кількісної інтерпретації отриманих фінансових результатів і залученні прихованих можливостей, тобто наявних резервів в умовах практичної діяльності. Або,

інакше, критерієм нарощування величини потенціалу території є максимальне збільшення росту фізичного обсягу ресурсів. Другий методологічний підхід - результативний - припускає досягнення найбільш високих результатів при фіксованому обсязі і використанні всіх видів ресурсів територій. У рамках даного підходу визначення та вимірювання фінансового потенціалу полягає у виявленні потенційної результативності використання кожного окремо взятого ресурсу території, необхідності порівняння ресурсів між собою, приведення їх до інтегрального вигляду, встановлення раціональної комбінації ресурсів для отримання максимально можливого ефекту задоволення потреб регіону.

Критично оцінюючи обидва підходи, слід зазначити, що вони мають як позитивні, так і негативні характеристики. Так, ресурсний підхід базується на відомій оцінці «від досягнутого рівня», методах екстраполяції та виявленні тенденцій по ретроспективним даним. Що стосується визначення ресурсів території на основі потенційних параметрів результативності використання ресурсів, то його застосування нашою виходить на ряд об'єктивних труднощів. Це пов'язано, в першу чергу, з недосконалістю методичного апарату оцінки результативності та практичним застосуванням системи єдиних критеріїв результативності для територій, що відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку з урахуванням й інших факторів. Очевидно, що обидва підходи слід розглядати в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості.

На сьогоднішній день не сформовані як підходи до економічного змісту поняття «фінансовий потенціал регіону», так і система оціночних показників ефективності фінансового управління регіону. Тому механізм регіонального фінансового порівняння та сполучення базується лише на показниках, спрямованих на оцінку збалансованості видаткових статей бюджету та отриманих податкових платежів. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки комплексного підходу до оцінки фінансових можливостей регіону, що враховує всі її елементи.

Для функціонування регіону значущі всі створювані на території фінансові потоки, тому регіональний фінансовий потенціал характеризується

множинністю форм прояву та існує у вигляді первинного фінансового потенціалу (як обсяг випуску товарної продукції) і вторинних фінансових потенціалів, що утворилися внаслідок розподілу створеної продукції між фірмами, домогосподарствами та державними органами управління з урахуванням відтоків і притоків для кожного суб'єкта господарської діяльності.

В цілому, стимулювання зростання фінансового потенціалу дозволяє розвивати бізнес та внутрішньо регіональні зв'язки між виробниками, підвищувати добробут населення, збільшувати податкові надходження до бюджетів різних рівнів.

Економічна сутність фінансового потенціалу регіону визначається сукупністю чотирьох аспектів:

1. Як здатність регіону виробляти ресурсну базу для забезпечення виробничо-економічної діяльності, виконання соціальних завдань і забезпечення стійкого регіонального розвитку.

2. Як сукупність наявних на території фінансових та грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкості економічної діяльності регіону.

3. Як результат економічних відносин регіону.

4. Як резерв, можливий до використання для захисту регіонального розвитку від впливу факторів ризику та невизначеності.

Фінансовий потенціал регіону розглядається досить часто як сукупність всіх видів фінансових ресурсів на території певного регіону. Разом з тим необхідно конкретизувати поняття фінансового потенціалу. Під фінансовим потенціалом розуміють сукупний обсяг акумульованих на території фінансових ресурсів, котрі надходять по різних каналах та до різних суб'єктів.

Умовно фінансовий потенціал регіону та його складові можна представити таким чином (рис. 1):

Найбільш суттєвою частиною фінансового потенціалу регіону є бюджетний і податковий потенціал.

На думку Яшиній Н. І., бюджетний потенціал характеризується системою показників, що відображають співвідношення витрат і результатів

стосовно до інтересів його учасників [5]. А під бюджетним потенціалом регіону слід розуміти сукупність економічних і нормативно-правових умов, що дозволяють сформулювати оптимальну величину доходів, що покривають нормативні витрати регіону, а також забезпечити їх цільове й ефективне використання.

У широкому сенсі податковий потенціал - це сукупний обсяг оподатковуваних ресурсів території. У більш вузькому, практичному, сенсі податковий потенціал представляє собою максимально можливу суму надходжень податків і зборів, обчислених відповідно до чинного законодавства. Як показники, що оцінюють податковий потенціал, застосовуються показники доходів, фактично зібраних в регіоні доходів на душу населення. Можуть бути використані й інші методи оцінки за допомогою показника рівня сукупних оподатковуваних ресурсів та показника валового регіонального продукту [6].

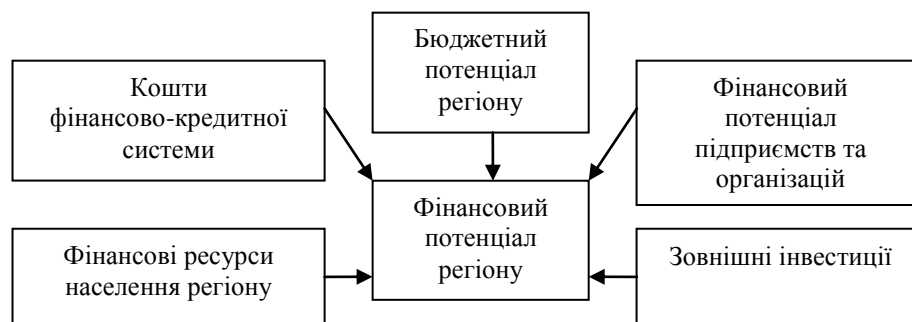

Рисунок 1 – Структура фінансового потенціалу регіону

Інвестиційний потенціал у загальному вигляді можна розглядати як сукупність наявних в регіоні факторів виробництва і сфер застосування капіталу. У вузькому сенсі інвестиційний потенціал - це характеристика кількісна, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою і т. п.), споживчий попит населення й інші показники. Його розрахунок заснований на абсолютних статистичних показниках, а основними результуючим показниками є рівень інвестиційного ризику та інвестиційна привабливість регіону. Ми розглядаємо інвестиційний потенціал регіону як обсяг інвестицій, який може бути притягнутий в економіку за рахунок усіх джерел фінансування (внутрішніх і зовнішніх), виходячи з

наявності різних економічних, соціальних та природних ресурсів, особливостей його географічного положення та інших передумов, суттєвих для формування інвестиційної активності в ньому.

Кредитний потенціал пропонуємо розглядати двосторонньо. З одного боку, він є складовою інвестиційного потенціалу, що припускає вкладення власних фінансових ресурсів регіону з метою отримання доходів або з іншою інвестиційною метою, або отримання кредитних ресурсів для покриття тимчасової потреби у фінансових ресурсах для нормальної життєдіяльності регіону. З іншого - це система показників, що оцінюють ефективність функціонування кредитної системи регіону [7].

На основі проведеного дослідження розглянуто та уточнено поняття фінансового потенціалу регіону, визначено його складові елементи. Але оцінку регіонального фінансового потенціалу, розроблення на її основі шляхів подальшого стимулювання його росту як основи економічного розвитку регіону, підвищення ефективності його використання, забезпечення системного управління та використання муніципальними органами влади можливо здійснити лише враховуючи всі фінансові потоки території.

Але для цього необхідне опрацювання даного питання не лише на теоретичному рівні, але перш за все - його практичне дослідження. Саме тому на снові статистичної інформації Головного управління статистики в Сумській області розглянемо динаміку зміни окремих елементів фінансового потенціалу Сумської області протягом 2006-2008 рр. (таблиця 1).

Аналізуючи кількісну оцінку фінансового потенціалу Сумської області та його структуру, важливо відмітити, що розрахунки зроблено незалежно від того, на які цілі ці ресурси можуть бути використані – просте чи розширене відтворення, споживчі потреби чи витрати на розвиток (економічне зростання). Співвідношення отриманих оцінок сукупного фінансового потенціалу до ВРП, яке у 2006-2008 роках становило 2,96 - 2,77, показує начебто значний запас фінансових можливостей розвитку, але реально в ньому не враховано оцінку тіньового ВРП (що призвело б до зменшення співвідношення), з другого боку –

за відсутності механізмів залучення коштів або низької ефективності існуючих інструментів та механізмів більшість вільних ресурсів залишається незадіяними і не бере участь у створенні суспільного продукту.

Таблиця 1 - Структура фінансового потенціалу Сумської області.

	2006	2007	2008
Доходи бюджету, млн. грн.			
Закріплені доходи	162	186	228
Власні доходи	22	24	36
Трансферти	470	695	779
Фінансові ресурси населення, млн. грн.			
Доходи населення	11281	14965	20080
Фінансові ресурси підприємств, млн. грн.			
Власний капітал	7077,86	7603,31	7577,37
Довгострокові зобов'язання	1396,35	1958,92	3628,11
Поточні зобов'язання	5211,21	6515,09	10654,75
Зовнішні інвестиції, млн. грн.			
Іноземні інвестиції в Сумську область	835,775	791,335	950,7296
Кошти фінанси-кредитної системи, млн. грн.			
Статутний капітал БС	76	94	108
Кошти депоновані на рахунках в гривні та іноземній валюті.	1675	2614	3417
Фінансовий потенціал, млн. грн.	28333,89	35656,22	47816,17
ВРП, млн. грн.	9566	12341	17277,4
ФП/ВРП	2,96	2,89	2,77
Темп зміни за період, %	124	126	134
Питома вага окремих елементів, %			
ОМС	5,25	4,76	4,17
Населення	39,81	41,97	41,99
Підприємств та організацій	54,93	53,27	53,84

Дані таблиці підтверджують, що, незважаючи на те, що питома вага населення у структурі зросла із 39,81% до 41,99% у формуванні фінансового потенціалу області ключову роль продовжують відігравати фінансові ресурси підприємств – акумульовані кошти з різних джерел, які надходять в обіг і призначені для здійснення виробництва з метою отримання прибутку.

Правомірність таких розрахунків визначається тим, що для розвитку регіону важливі всі види фінансових потоків, їх кількісні та якісні характеристики, які взаємозумовлені і лише в сукупності дозволяють охарактеризувати фінансові можливості регіонів.

На основі проведеного аналізу можливо не лише простежити динаміку зміни як окремих складових так і загальної величини фінансового потенціалу Сумської області, але й здійснити прогнозування можливої його величини в наступних роках. Крім того проведені розрахунки дозволяють органам місцевого самоврядування розробити політику підвищення ефективності формування та використання фінансового потенціалу регіону.

Однак питання можливості його оцінки на рівні області і окремого муніципального утворення, можливості впливу на зростання окремих складових залишається дискусійним. Адже недостатня розробка категорійного апарату та відсутність методології розрахунків роблять представлені оцінки суперечливими, оскільки: по-перше, різні складові розраховувалися за різними методиками, які можуть бути і непорівнянними упродовж усього періоду; по-друге, за відсутності детальної офіційної інформації деяких складових фінансових ресурсів вони не враховані у загальній оцінці або не показані окремо; по-третє, розрахунки проведені у фактичних цінах поточного року, а отже представлена динаміка показника не очищена від інфляційної складової, по-четверте, оцінки є неповними, оскільки за відсутності офіційної інформації у розрахунки не включено дані, які характеризують діяльність бюджетних організацій та частини небанківських фінансових установ.

Висновки. Незважаючи на значимість регіонального фінансового потенціалу у вирішенні територіальних проблем, в даний час поки не напрацьована теоретична і практична база методів його комплексної оцінки, що негативно позначається на використанні існуючих можливостей нарощування фінансових потоків конкретних муніципалітетів. Причиною цього є слабе опрацювання проблеми, відсутність комплексних наукових рекомендацій, якими могли б скористатися органи влади і управління. Таким чином, як з теоретичної, так і з практичної точки зору необхідні методологічні та практичні розробки, що забезпечують оцінку регіонального фінансового потенціалу та вироблення на цій основі шляхів стимулювання його зростання як основи стійкого розвитку територій.

В статті було розглянуто підхід щодо визначення та оцінки фінансового потенціалу території як один із кроків розв'язання актуальної проблеми оцінки фінансових можливостей економіки, і особливо оцінки її наявних ресурсів, що можуть бути використані для соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи, що сьогодні домінуючою проблемою залишається обмеженість фінансових ресурсів за обсягами і у часі, отримані у рамках цього дослідження розрахунки підкреслюють, що першочерговим завданням Уряду є всебічне сприяння зростанню їх обсягів, а також створення передумов для ефективного використання усіх складових сукупного фінансового потенціалу країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коломиец А. Л. О соотношении финансового и налогового потенциала в региональном разрезе / А. Л. Коломиец, А. М. Новикова // Налоговый вестник, 2000. – С. 6 – 9.
2. Финансы, денежное обращение и кредит : учебник, 2-е изд., перераб. и дополн./ под ред. В. К. Сенчагова, А. И. Архиповой. – М.: ТК Велби, Издательство «Проспект», 2004. – 720 с.
3. Иванова Г. Б. Территориальные финансы России: теория, методология, практика: дис. д-ра экон. наук/ Г. Б. Иванова. – Ростов-на-Дону, 2004. – С. 40- 41.
4. Финансовый баланс территории и его использование/ под ред. Н. Г. Сычева, К. И. Таксира. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 336 с.
5. Яшина Н. И. Методология управления территориальным бюджетом субъекта РФ: дис. д-ра экон. наук/ Н. И. Яшина. – Н. Новгород, 2004.
6. Оценка налогового потенциала и расходных потребностей субъектов Российской Федерации [Электронный ресурс]/ П. А. Кадочников, О. В. Луговой, С. Г. Синельников-Мурылев, И. В. Трунин //www.iet.ru.
7. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // Фінанси України. – 2007. - №5. – С. 55-64.